

NEVĀ'Î'YE ATFĒDİLEN BİR ESER MU'AMMEYĀT-I ESMĀ-İ HÜSNĀ

AGĀH SIRRI LEVEND

'Alī Şīr Nevā'î adına kayıtlı olan bir eseri bu yazımla edebiyat âlemine tanıtmak istiyorum. Eser, *Risāle-i hall-i mu'ammeyāt-ı Esmā-i Hüsnā* adını taşımaktadır. Atıf Ef. Ktp.nda 2039 numarada kayıtlıdır.

Nüshanın vasfı : cildin sırtı meşin, üstü çiçekli kâğıd, cildin eni boyu 21,3 cm X 13,3 cm, yazının 13,3 cm X 7,5 cm. kâğıd Venedik, yazı ta'lik; zahriyede vakıf mührü var; başlık kaba tezhipli, bahis başları kırmızı, sayfa kenarları ve bahis araları yıldız çerçevesi; varak sayısı 24, her sayfada satır sayısı 13. Eser şöyle başlıyor :

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ وَبِهِ نَسْتَعِينُ
الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ وَالصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلَى أَسْعَدِ الْأَنْبِيَاءِ وَالْمُرْسَلِينَ وَعَلَى
آلِهِ وَصَحْبِهِ أَجْمَعِينَ

Mu'ammā-yı Hū limünşi'ihî

دل نمیکرد نظر اغیار را
داد اهل شوق دل دلداری را¹

Yazana ait bulunan bu ilk muamma şöyle açıklıyor : Madde-i isim "ehl" dür ve "şevk" dur. Her biri gönül virür "Hū" olur.

Bu açıklamayı şu sözler takibediyor :

Hall-i mu'ammeyāt-ı Esmā-i Hüsnā li 'Alīşīr Nevā'î
Mu'ammā-yı ism-i Zāt müstecmi'-i cemī'-i şifāt

نیست حدّ خامه از نام اله
دم زدن باید زبان دارد نگاه²

¹ Gönül yabancılara bakmaz. Gönül adamı olanlar Dildar'a gönül verdiler.

² Kalem için Allah'ın adından başka sınır yoktur. Söylemek gerektir ki dilin gözü vardır.

‘Alî Şîr Nevâ’î’nin eseri olarak gösterilen bu muammaların ilki şöyle açıklanıyor : Madde-i isim “İlah”dür. “Hâme”ta’bîr buyurulan “elif”dür ki haddi ف dür; olmasa “el” kalur له ile cem‘ olunur, ism-i “Allah” hâşıl olur.

İkinci Muamma :

Er Raḥmān

نیست دل محرم هم آنرا لب مکر
حرفی از نامش مدد باشد مکر 3

Bu muamma da şöyle açıklanıyor : Madde-i isim “maḥrem”dür. “Nîst”den murād olunan ل kalbîle “el” olur. “Maḥrem” daḥî ḳalbîle “merḥam” olup “leb”i ki “mîm”dür; olmasa “raḥm”, “an” lafzile ve mevcūd olan “elif lām” ile cem‘olunduḳda “Er Raḥmān” olur.

Böylece 96 muammayı açıklamaları takibediyor. Son muamma “El Bir”dir. Bu son muamma da açıklandıktan sonra eser şöyle bitiyor :

حل معنیات اسما بالتام
شد بتحریر نظیرای زمان
مخلصمرا با فکر کردم حساب
کشت تاریخش بلطف مستعان

۱۱۶۰

Nevā’î’nin Farsça *Mu‘ammā* risalesini biliyoruz. Nevā’î *Ḥamsetü’l-müteḥayyirîn* adlı eserinde Cāmî’ye ait hâtıralarından, bu arada kendi eserlerinden bahsederken, *Mu‘ammā* risalesini nasıl kaleme aldığını anlatıyor : Nevā’î birgün, zamanında çok moda olan muamma konusu üzerinde düşünüyormuş. Mevlānā Şerefe’d-dîn ‘Alî Yezdî’nin bu fende yazdığı eseri ve aynı konuda birçoğlarının kaleme aldığı risaleleri hatırlamış. Muamma hakkında ortaya konulan birçok kurallarla terimler bu risalelerde iyi sıralanmadığı için, muamma fennine yeni başlıyanlar, muammanın şartlarını ve kurallarını iyice kavriyamıyorlarmış. Nevā’î bunları düşünürken Cāmî ziyaretine gelmiş, Nevā’î düşüncelerini an-

3 Ona gönül değil dudak mahremdir. Ancak onun adından bir harf imdat edebilir.

latmış. Cāmī'yi memnun görü-
taşar" kaleme alsanız, demi-
günde manzum bir "muhtaş
fazla kısaltıldığı için, eser a-
gelmiş. Nevā'î müsaade isti-
meydana getirmiş. Görülüyö
risale ile münasebeti yoktur.

Divanlarındaki muamm
bulunan Türkçe muammalar
bulunan iki nüshasından bir
vardır.) Fakat her iki nüsha
deki muammalar yoktur. "
Nevā'î'nin ise, Nevā'î'nin y
mektir.

Türkçe açıklamalar, her
olamaz. Risalenin sonunda
şairindir. Edirneli şair Ab
Kāmī'nin yeğeni olan İbrāh
ğının tanınmış kişilerindend
de (c.II, s. 45), bu bilgind
olan haṭṭ-ı dest-i fāzılānele
resāil-i ātiyeden 16 sı mün
bunlar arasında *Mu'amme*
Muḥammedī, Esmā-i Enbiy
mi'dir" adını ve notunu t
lı Tāhir'in bahsettiği mecm
ki, bu mecmuada öteki mu
bulunan bu muammalar d
meyāt-ı Esmā-i Hüsna li '
sah Tāhir bu kaydı görm
"Esmā-i Hüsna" muammal

Risale, Nazīrā'nın kale
sonundaki Farsça kıt'ada,
tamamladığını bildiriyor. A
Türkçe "hal"ler ve baştaki I
nındır. Geri kalan Farsça 9
bir şair olması ve eserin başı

‘Alişir Nevā’î’ kaydının bulunması, bu muammaların Nevā’î’ye ait olması ihtimalini kuvvetlendiriyor. Ancak kesin bir hükme varacak durumda değiliz. Nazîrâ’nın ‘Osmânlı Mü’ellifleri’nde adları geçen eserlerini arayıp bulmak, ayrıca Nevā’î’nin muammaları üzerinde araştırmalarda bulunmak gerekir. Bu konu üzerinde yapılacak araştırmalara imkân sağlamak için, nüshanın faksimilesini vermeyi uygun buldum.
